

בס"ד. משיחת ש"פ משפטים, פרשת שקלים, מבה"ח אדר ה'הנשא.

תרגום מאידית

האדם (במכ"ש מכך שכל ענין בתורה הוא (תורה מלשון⁴) הוראה, הוראה בחיים, ובהדגשה יתירה – בה"ארבע פרשיות" שבתורה, שהן הוספה חידוש (בקריאת ה)תורה עצמה):

ופרשת שקלים, בהיותה ההתחלה דה"ארבע פרשיות", מרמזת להתחלת ויסוד כללות העבודה (המתבטאת ב"ארבע פרשיות").

ב. ויש לומר הביאור בזה:

נתינת השקלים ענינה – צדקה, כמבואר בכ"מ בדברי חז"ל⁵.

[וכפשוט הענין: השקלים (מחצית השקל) שבני נתנו, ונתנו איש כופר נפשו לה"מ⁶, הי' "תרומה לה"מ בשביל המשכן: (א) תרומת האדנים – השקלים שמהם נעשו אדני המשכן, ו(ב) תרומת המזבח – נתנו כל אחד מחצית השקל... לקנות מהן קרבנות צבור של כל שנה ושנה⁸, כהמצוה גם בכל שנה בזמן שביהמ"ק הי' קיים. החל מ"באחד באדר" כאשר "משמיעין על השקלים"⁹, וכדי להודיע ולפרסם על הבאת השקלים קראו¹⁰ פרשת שקלים].

ובפרט בזמן הזה (כשאין נהגין במצות שקלים) נמשך ענין השקלים

א. התחלת והראשונה מה"ארבע פרשיות" היא פרשת שקלים¹.

כיון שה"ארבע פרשיות" [שקלים, זכור, פרה, החודשן] מחולקות במיוחד¹ כסדר נפרד בקריאת התורה², שקוראים בשבתות מיוחדות בשנה (נוסף על הסדר הקבוע במשך השנה דקריאת פרשיות השבוע על הסדר בתורה בכל שבת ושבת³), מובן, שה"ארבע פרשיות" (בכלל, וכל אחת מהפרשיות בפרט) מכילות תוכן מיוחד והוראה כללית בעבודת השם המקיפה ומשתקפת בחיי

(1) משנה וגמרא מגילה כט, סע"א ואילך. רמב"ם הל' תפלה פ"ג הכ"ג. טושו"ע או"ח סתופ"ה ס"א. וראה בכ"ז אנציקלופדי' תלמודית ערך ערבע פרשיות ע' קסד ואילך, וש"נ.

(2) ועד שמוציאין לזה ספר תורה שני, שבו קורין ארבע הפרשיות (רמב"ם וטושו"ע שם). והחידוש בארבע פרשיות אלו (לגבי פרשיות השבוע) נראה גם בזה שקריאת ד' פרשיות אלו הן (א) שלא על הסדר דחמשה חומשי תורה, (ב) בנוסף לקריאת ד' פרשיות אלו עצמן בשבתות הרגילות בשנה [פרשת שקלים – ב'פ' כי תשא (בספר שמות); פרשת זכור – ב'פ' כי תצא (בספר דברים); פרשת פרה – ב'פ' חוקת (בספר במדבר); פרשת החודש – ב'פ' בא (בספר שמות)].

(3) אבל ה"ארבע פרשיות" הן ענין ב"פ, ואינן תלויות וקבועות בפרשיות מיוחדות [לדוגמא: פ' שקלים קורין בכמה שנים (כמו בשנה זו) ב'פ' משפטים, ובכמה שנים בפרשיות אחרות (ב'פ' ויקהל – בכמה שנים מעוברות), וכי"ב].

וענין זה (הסדר ב"פ של הד' פרשיות) נראה עוד יותר בזה, שבד' שבתות אלו אין קוראין כלל ההפטרות של פרשיות השבוע, אלא את ההפטרות המיוחדות לארבע הפרשיות, ורק "בחמישיית חזרין לכסדרן" (משנה שם), "לסדר הפטרות" (כדעת ר' ירמיי – גמרא שם ל, ב. וכו"ה ההלכה).

ולהעיר מדעת ר' אמי (שם) "כסדרן" הוא "לסדר פרשיות", "שבשבתות הללו הפסיקו סדר פרשיות דלא קראו אלא ארבע פרשיות הללו" (רש"י שם – ד"ה לסדר פרשיות).

(4) ראה רד"ק לתהלים יט, ת. וראה זח"ג נג, ב.
(5) ראה בי"ב ט, סע"א. שם י, ב ובפרש"י. תנחומא תשא ה. ועוד. וראה תו"א תשא ד"ה שמאלו.
(6) תשא ל, יב.
(7) שם, יג.
(8) פרש"י שם, טו.
(9) ריש מס' שקלים. וש"נ. רמב"ם הל' שקלים פ"א ה"ט.
(10) ובזמן הזה קורין פ' שקלים בשבת מברכים אדר לזכר למקדש (חנינון מצוה קה).

"כללות המצוות"¹⁶, ולכן נקראת היא¹⁷ "בשם מצוה סתם", בהיותה "עיקר המצוות מעשיות ועולה על כולנה"¹⁸:

(א) מצד הצדקה עצמה – שצדקה היא חלק בגדר הבריאה¹⁹: הקב"ה ברא את העולם באופן דמשפיע ומקבל, בכדי שיהי' צדקה וחסד בעולם²⁰, שבזה תלוי קיום וישוב העולם. עד שזה (צדקה) הוא חלק מטבע הבריאה (לא רק הטבע דמין המדבר, אלא גם דבעלי חיים), הוא חס ומרחם על בניו, וגם על אחרים כו'. ז.א. שזהו (חלק מה)סדר תמידי בהנהגת הבריאה.

ויש לקשר זה עם כך שבכמה שנים (כבשנה זו) קוראים פרשת שקלים בשבת פ' משפטים: משפטים קאי על מצוות שכליות²¹, שמוכנות בשכל האדם (אפילו אלמלא ניתנה תורה²² ח"ו). מהענינים העיקריים ששכל הפשוט מחייבם הוא – ענין הצדקה, שיעזור לכזה שצריך לעזרה; זהו ענין המובן בשכל הפשוט של כל אדם, אפילו בשכל דנה"ב, אפילו של אינו יהודי²³ וגם

במצות צדקה¹¹. וכידוע מנהג ישראל "ליתן קודם פורים מחצית מן המטבע הקבוע באותו מקום ובאותו זמן, זכר למחצית השקל שהיו נוהגין באדר"¹² – שזהו ענין הצדקה בפשטות¹³.

ג. ועפ"ז יובן העילוי דפרשת שקלים, בתור התחלת ה"ארבע פרשיות":

בפרשת שקלים ישנו ענין כללי ותמידי יותר מבשאר שלשת הפרשיות: שלשת הענינים (דזכור, פרה והחודש) – הגם שכולם מלמדים לימודים והוראות כלליים – אבל כולם קשורים עם דבר מסויים ותנאים מסויימים, ולכן אין הם כל כך תמידיים¹⁴; משא"כ שקלים, שענינה הוא צדקה – נוגע תמיד ממש, בכל המצבים, בכל זמן ובכל מקום.

ושני פרטים בזה,

ננוסף על כללות הענין, שצדקה "שקולה כנגד כל המצוות"¹⁵, והיא

11 ראה ב"ב ט, סע"א: בזמן שביהמ"ק קיים אדם שוקל שקלו ומתכפר לו עכשיו שאין ביהמ"ק קיים אם עושין צדקה כו'. וראה גם לקח טוב ר"פ תשא.

12 רמ"א או"ח ר"ס תרצד (ממהרי"ל).

13 והרי מנהג זה הובא ברמ"א שם ב"דין מעות פורים לעניים", בהמשך להדין ש"חייב כל אדם ליתן לפחות שתי מתנות לשני עניים".

14 וגם זכירת עמלק, אף שהיא מצוה תמידית (ראה בארוכה סהמ"צ להרמב"ם מ"ע קפז*), ה"ז קשור עם ענין מיוחד דעמלק.

ועד"ז פרה, כדי להזהיר את ישראל שיעשו פסחיהם בטהרה" (רש"י משנה מגילה שבעה ערה 1 – ד"ה פרה) – ה"ז נוגע לענין מיוחד דפסח, ודוקא לטמאים. וכן פ' החודש, "ששם פרשת הפסח" (רש"י שם – ד"ה ברביעית).

15 ב"ב ט, א.

16 לקו"ת פ' ראה כג, ג.

17 "בכל תלמוד ירושלמי" – תניא פל"ז (מח, ב).

18 תניא שם.

19 יש בזה ב' ענינים: נוסף על השפעת המשפיע אל המקבל, הרי יותר ממה שבעה"ב עושה עם העני, העני עושה עם בעה"ב (ויק"ר פל"ד, ח). וגם זה נקבע בסדר הבריאה (ראה סידור עם דא"ח צו, סע"ד). וראה ד"ה ארשב"ו תר"צ (סה"מ קונטרסים ח"א קיה, א ואילך).

20 כדברי הקב"ה לדוד בטעם בריאת עשירים ועניים – ד"חסד ואמת מן יצורוהו (תהלים סא, ח), אם יהיו כולם עשירים או עניים מי יוכל לעשות חסד" (תנחומא פרשתנו ט. שמור פל"א, ה).

21 ראה יומא סו, ב. תו"כ ופרש"י אחרי יח, ד. מפרשי התורה עה"פ ואתחנן ו, כ. מפרשי התורה בשאלת הבן חכם.

22 ראה עירובין ק, סע"ב.

23 אף ש"כל טיבו דעבדין האומות לגרמיהו עבדין וכדאיאת בגמרא (ב"ב י, ב) ע"פ (משלי יד, לד) וחסד לאומים חטאת שכל צדקה וחסד שאוה"ע

* פרטי הדיעות בזמן חיוב זכירת עמלק (בכל עת ועת, או פ"א וכיר"ב) – נסמנו בלקו"ש ח"ט ע' 221. וראה גם סה"ש תש"ט ח"א ע' 341 ואילך.

גם הצדקה למטה להיות תמיד³³.
 ז.א. שנוסף על הענין ד"כופר נפשו"⁶
 בצדקה, "לכפר על נפשותיכם"³⁴, לכפר
 (כופר מלשון כפרה) ולגאול ממצב בלתי
 רצוי (שזהו רק כאשר ישנו מצב כזה), הרי
 ענין הצדקה נוגע תמיד (גם כאשר אין
 אצלו שום חסרון), בכדי לקבל את
 ההשפעה בבחי' צדקה מלמעלה, שאלי'
 צריכים תמיד להגיע³⁵.

ויש לומר, ששני הענינים בצדקה
 נכללים ב(פרשת) שקלים. ובהקדים:
 כיון שצדקה בזמן הזה היא בדוגמת
 ענין השקלים, עד שנתנית מחצית
 השקל בערב פורים היא "זכר למחצית
 השקל", "ומאחר ששלשה פעמים כתיב
 תרומה בפרשה יש ליתן ג'¹² – מסתבר
 לומר, שבצדקה ישנם שני הענינים שהיו
 בנתנית מחצית השקל (דפרשת
 שקלים): תרומת אדנים, ותרומת המזבח
 (עבור קרבנות הציבור), ושני ענינים
 אלו הם כנגד שני הענינים הנ"ל
 בצדקה, וכדלקמן.

ד. הגם שנתנית הצדקה של אדם
 היא באופן שהוא ממלא את חסרונו של

קודם מתן תורה²⁴], כיון שבזה תלוי
 ישוב העולם – "לשבת יצרה"²⁵ (שלכן
 נצטוו בני נח בצדקה, לכמה דיעות²⁶),
 ועאכו"כ בשכל (גם דנה"ב) של
 יהודי²⁷.

(ב) כל ההשפעות הבאות מלמעלה
 (מהקב"ה) הן בבחי' צדקה²⁸ ("כי חפץ
 חסד הוא"²⁹), החל מהחיות ופרנסה של
 כל נברא – שהקב"ה הוא "הזן את
 העולם כולו בטובו בחן בחסד
 וברחמים", "זן ומפרנס לכל ומטיב
 לכל"³⁰.

וכיון שהכלי לצדקתו של הקב"ה
 הוא צדקה שהאדם עושה למטה, שע"ז
 מקבל הוא את הצדקה של הקב"ה (מדה
 כנגד מדה³¹), וצריכים תמיד לבוא לידי
 צדקה מלמעלה ("ובטובו³⁰ הגדול עמנו
 תמיד .. לעולם ועד"³²) – לכן צריכה

עושינו אינו אלא להתייחר כו" (תניא ספ"א) – והרי
 בנוגע לעני המקבל אין אצלו חילוק בכוננת הנותן.
 24 ועד שאנשי סדום נענשו על שלא קיימו
 צדקה – "זה ה' עון סדום גו' ויד עני ואביון לא
 החזיקה" (יחזקאל טז, מט). וראה בארוכה לקו"ש
 ח"פ ע' 155 ואילך.

25 ישע"י מה, יח.

26 ר"ן לסנהדרין נו, ב. הרמ"ה שם. וראה
 רוקח ס"ז שם. וראה תו"ש וירא יח ס"ק ר.

27 שגם טבע הנה"ב שלו נוטה אל צד הטוב,
 כי גם מצד טבע הנה"ב שלו יש בו "רחמנות
 וגמ"ח" (תניא שם).

28 וראה אגה"ק ס"ז בביאור הכתוב (תהלים
 קיט, צו) "רחבה מצותך מאד", "מצותך דייקא היא
 מצות הצדקה שהיא מצות ה' ממש מה שהקב"ה
 כבברו ובעצמו עושה תמיד להחיות העולמות כו".

29 מיכה ז, יח.

30 נוסח ברכה הראשונה דברמ"ז.
 31 ראה סוטה ח, ב. ט, ו. וש"נ. תוספתא
 סוטה רפ"ד. מדרש לקח טוב שמות ג, ו. ועוד.

32 וגם ביום תענית – הרי הקב"ה מחי' חן את
 האדם (נוסף לעצם קיומו וחיותו שתלוי בו ית',
 שמהווה אותו בכל רגע ורגע מחדש – שעהיה"א
 פ"א), כידוע הפירוש ב"לחיותם ברעב" (תהלים לג,
 ט), שביהכ"פ חיות האדם היא מבחי' הרעב עצמו
 (לקו"ת שה"ש יד, ב). וראה סה"מ תקס"ד ע' קלח),
 ואדרבה – ביהכ"פ הוא "אכילה פנימית" (פע"ח
 שעו יוה"כ פ"א. וכו"ה בסי' האריז"ל ושי' הכוונות

במקומו), ומעין זה י"ל בכל יום תענית (שהוא יום
 צרון לה" – ישע"י נח, ה. וראה אגה"ת ספ"ב).

ועפ"ז תומתק השייכות מיוחדת בצדקה ליום תענית,
 ועד ש"חטאך בצדקה פרוק" (דניאל ד, כד, וראה
 אגה"ת פ"ג), שפודים את התענית ע"י צדקה – כי
 הכלי להשפעת חיות האדם מלמעלה ביום תענית
 (שבו זקוקים לתוס' חיות, באופן של "לחיותם
 ברעב"*) הוא – ע"י הצדקה של האדם למטה.

33 ואולי י"ל שמתעם זה צדקה היא חלק
 מגדר הבריאה עצמה (כענין הא' הנ"ל).

34 תשא ל, טו.

35 וי"ל שגם זה נכלל ב"כופר נפשו", ע"פ
 המבואר בתניא (פל"ז), שע"י תנית צדקה הוא
 "נותן חיי נפשו לה" ("כי במעוה אלו ה' יכול
 לקנות חיי נפשו").

(* ויש לומר, שההשפעה בבחי' "לחיותם ברעב"
 הוא החיבור דב' הענינים בצדקה (דלקמן בפנים) –
 השפעת העשירות "לחיותם" למטה למי שבדוגמת
 "רעב".

לעשירים", כמבואר בכ"מ⁴⁴ שההשפעה דחסד היא לא רק "די מחסורו", אלא גם באופן ד"לעשרו"⁴⁵.

ה. ויש לומר, ששני ענינים אלו בצדקה מלמעלה – (א) שנקראת בשם "צדקה", כיון שגדרה הוא השפעה לכזה שחסר לו, (ב) שההשפעה היא באופן של עשירות (למעלה ממילוי חסרון) – קשורים זה בזה.

ובהקדים: חז"ל אומרים⁴⁶ שהשקלים של בני"י ביטלו את גזירת המן – גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם שעתידי המן לשקול שקלים על ישראל לפיכך הקדים שקליהן לשקליו, והיינו דתנן⁹ באחד באדר משמיעין על השקלים".

כיון שזהו חלק מתושבע"פ (תורה מלשון הוראה)⁴⁷, מסתבר לומר, שבוה ישנה הוראה לדורות – בנוגע להכח דצדקה בכלל (ענין השקלים בזמן הזה), ובפרט נתנית מחצית השקל בערב פורים ("זכר למחצית השקל שהיו נותנין באדר"¹²).

וצריך להבין: לאחרי ש"הקדים שקליהן לשקליו" (בזמן גזירת המן) ה"ז פעל ביטול גזירת המן אז, ומאי דהוה הוה – ומה זה נוגע עכשיו?

וי"ל הביאור בזה:

בכדי לבטל את גזירת המן ולהפכה

אחר, די מחסורו אשר יחסר לו"³⁶, אעפ"כ ההשפעה (צדקה) שבאה ע"ז מלמעלה – היא באופן של עשירות, כמפורש בחז"ל³⁷, "עשר בשביל שתתעשר".

וי"ל דוגמא שגם השפעת העשירות נכללת בצדקה מלמעלה – ע"פ הדין³⁸, ש"אם יש לו ר' וזו כו' לא יטול צדקה ואם יש לו ר' וזו חסר דינר³⁹ כו' אפילו נותנים לו אלף וזו בבת אחת הרי זה יטול", עד שיכול ליקח אפילו צדקה שלמעלה ממדידה והגבלה; והיות שההשפעה מלמעלה היא באופן של צדקה (כיון שלגבי הקב"ה כל הנבראים הם בבחי' עני ומקבל, שיש להם פחות מ"מאתיים וזו"), לכן נכללת בצדקה שנותנים מלמעלה גם עשירות, המשכה שלמעלה ממדידה והגבלה⁴⁰, כפי הישג יד הנותן⁴¹, לפי הישג יד הקב"ה – "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה"⁴² – באופן של בל"ג.

דוגמא לדבר בהשפעה למטה מאדם אחד לשני (שבזה נכלל גם השפעת העשירות) – ע"ד המעלה דגמילות חסדים (חסד) לגבי צדקה, כמאחז"ל⁴³ "גדולה גמ"ח יותר מהצדקה כו' צדקה לעניים וגמ"ח בין לעניים ובין

(36) פ' ראה טו, ח. כתובות סז, ב. טושו"ע יו"ד הל' צדקה ס"ג.

(37) שבת קיט, א. תענית ט, רע"א.

(38) פאה פ"ח מ"ח. רמב"ם הל' מתנות עניים

פ"ט ה"ג. טושו"ע יו"ד ר"ס רג.

(39) וכיודע הרמז לזה בספרים – שצדקה היא בגימטריא קצ"ט, שכל זמן שיש לו קצ"ט (צדקה) זה הרי הוא ראוי לקבל צדקה.

(40) וראה אגה"ק סי"ז, ש"רחבה מצותך מאד" הוא השפעה בל"ג, "והוה לשון מאד שהוא בלי גבול ותכלית".

(41) כפי "מסת נדבת ידך" (ראה טז, י). וראה לקו"ת במדבר טז, ד.

(42) נוסח ברכה השלישית דברה"מ.

(43) סוכה מט, ב.

(44) ראה מו"נ ח"ג פנ"ג. אוה"ת וירא צח, א. המשך תע"ב ח"ב פשע"ג"ה. וראה מו"נ ואוה"ת שם, שלכן כל טובה שתגיע מאתו ית' תקרא חסד, וכל המציאות כולה, ר"ל המצאת השי"ת את העולם כולו כו'.

(45) ולהעיר מב' אופנים בנתינת הצדקה (מצד הנותן): (א) במדידה והגבלה – מעשר, חומש, עד ש"אל יבזבו יותר מחומש" (כתובות נ, א), (ב) "כל אשר לאיש יתן בעד נפשו" (איוב ב, ד) – ראה לקו"ש חכ"ז ע' 217 ואילך. סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 392 ואילך.

(46) מגילה יג, סע"ב. וראה ירושלמי שם פ"א ה"ה.

(לא רק באופן של "די מחסורו", אלא גם) באופן דבלי גבול, דדרגת גורל. ועפ"ז מובן הכח הנעלה ד"שקליהם" (צדקה): זה שהשקלים הם "כופר נפשו", "לכפר על נפשותיכם" – מורה (לא על מצב של חסרון, אלא אדרבה) שזה ממשיך מדרגא נעלית ביותר, שלמעלה מסדר השתלשלות, היכולה לפעול את ה"לכפר"; אלא שלאחרי שהכפרה כבר נפעלה בזמן משה (ולאח"ז – ביטול גזירת המן בזמן ההוא), פעולת השקלים (צדקה) עכשיו היא רק בטוב וקדושה⁵¹ – ההמשכה שלמעלה מסדר השתלשלות הנמשכת ע"י השקלים⁵², כולל ע"י צדקה למי שחסר לו.

ו. ויש לומר, ששני ענינים אלו בצדקה (מילוי חסרון, ועשירות) קשורים עם שני הענינים במחצית השקל – תרומת אדנים, תרומת המזבח (כנ"ל סו"ג א):

תרומת המזבח היתה בכדי "לקנות מהן קרבנות ציבור", שעל זה נאמר "לכפר על נפשותיכם" – "שהקרבנות לכפרה הם באים"⁸ – מילוי חסרון; ומתרומת האדנים עשו את אדני המזבח, היסוד דכל המשכן, שעל-ידו נפעל ה"וועשו לי מקדש" ושכנתי בתוכם"⁵³ – המשכת קדושה שלמעלה ממדידה והגבלה למטה בעולם, ש"השמים ושמי השמים לא יכלכלוך"⁵⁴ (עד שמושה

לטוב, "ונהפוך הוא"⁴⁷ היו צריכים להגיע לכח מיוחד, שבא מלמעלה מסדר השתלשלות – בחי" הפור הוא הגורל"⁴⁸ דקדושה, כיון שמצד ההגבלות וחילוקים דסדר השתלשלות – שבהם יש חילוק בין אור וחושך, "ברוך מרדכי" ו"ארור המן", אין הכח (לבטל ו)להפוך את ה"ארור המן"; דוקא ע"י גילוי דבחי" גורל דקדושה, שמצד זה אין שום חילוק בין דרגא אחת לשני' נכפי שהוא בגורל בפשטות, שמצד הגורל אין שום נטי' כיצד יפול הגורל, בבחי' הגורל נמצאים כל הענינים והדרגות בשווה ממש, "כחשיכה כאורה"⁴⁹, "עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי"⁵⁰ – ולכן יש בכחו לבטל ולהפוך את גזירת המן.

נמצא, שהכח שלמעלה מסדר השתלשלות (גורל) מתגלה דוקא במצד של ביטול גזירה, ז.א. במצב של חסרון (כיון שכאשר אין שום חסרון, לא צריכים להגיע להמשכה נעלית כזו).

במה דברים אמורים – בפעם הראשונה, כאשר היו צריכים לבטל את גזירת המן; משא"כ לאחר זה, כאשר לא צריכים לבטל שום גזירה ח"ו, פועלים ע"י נתינת הצדקה (שקלים) המשכה שלמעלה מסדר השתלשלות (גורל) במצב טוב.

על פי זה מובן, שכיון שהכח נעלה (דלמעלה מסדר השתלשלות) מתגלה ומתבטא דוקא במצב דהשלמת חסרון (ביטול גזירה) – לכן הרי זה קשור עם העבודה דנתינת צדקה (שקלים), שענינה הוא – מילוי החסרון דהזולת. ולכן הרי היא כלי להשפעה מלמעלה

(47) מג"א ט, א.

(48) שם ג, ז. ט, כד.

(49) ל' הכתוב – תהלים קלט, יב. וראה בכ"ז

תו"א מג"א א צט, ד. ובכ"מ.

(50) מגילת ז, ב.

(51) ראה גם ס' השיחות תשמ"ח ח"א ע' 261 ואילך.

(52) ויומתק ע"פ המבואר בכ"מ (סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 299 ואילך. ושו"ו), שנתנית מחצית השקל רומז להתאחדות והתקשרות עצמית דישאל והקב"ה ("שתי חצאי צורות" – ראה אור"ת פ' בהעלותך (מה, ד) ובכ"מ), העבודה דמס"נ שלמעלה מהתחלקות, "העשיר לא ירבה גו' והדל לא ימעיט" (תשא ל, טו).

(53) תרומה כה, ח.

(54) מ"א ח, כו. וראה המשך תרס"ו ע' תקלה. ובכ"מ.

עצמה, (ג) הדרגא שלמעלה מגבול ובלי גבול, שבכוחה לחברם יחד⁶³, לאחדים כאחד (בחד מעשה)⁶⁴.

ז. במשכן עצמו היו ג"כ שני ענינים הנ"ל:

ידועות שתי השיטות בנוגע לעיקר ותכלית המשכן והמקדש: לדעת הרמב"ם עיקר המקדש הוא – הקרבת הקרבנות, "מצות עשה לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות"⁶⁵. לדעת הרמב"ם⁶⁶ "עיקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון, כמו שאמר⁶⁷ ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת, על כן הקדים הארון והכפורת בכאן כי הוא מוקדם במעלה".

63 ראה סה"מ תרכ"ו ע' כב, שבחי גורל הוא למעלה מהשתלשלות ולמעלה גם מבחי שלמעלה מהשתלשלות, כי פ"י למעלה מהשתל' עכ"ז שייכת מעט לבחי השתלשלות כו'. וראה לקמן בפנים.

64 ראה לקו"ת שם, שזהו יד השלישי, יד הרמה (המחבר יד ימין ויד שמאל).

ועפ"ז י"ל הטעם ש"כל הפעמים הי' של שם עולה בימינו" (אף שגורל הוא למעלה מקיים דימין ושמאל, ולכן שני שעירי יוהכ"פ שניהם שוין במראה ובקומה ובדומים – משנה רפ"ד דיומא), "כי אע"פ ששם כחשכה כאורה מ"מ בלמעלה מהשתלשלות כו' ג"כ נשי' עיקר" (סה"מ תרכ"ו ע' מב. וראה שם ע' כב), וי"ל שזהו בחי ימין (יד הרמה) שלמעלה מהתחלקות הקוין דימין ושמאל, שעל ידה מתאחדים שני הידים יחד. וע"ד המבואר במ"א, שבהבחי שעלי' אמרו "ואיני יודע באיזה מהם חפץ" (ב"ר ספ"ב) בבחי' זו גופא חפץ הוא במעשיהן של צדיקים* (ראה לקו"ש ח"ז ע' 23. ס' השיחות תשמ"ח ח"ב ע' 570. ועוד).

וראה לקמן בפנים, שבאמת יש דרגא ועלית יותר, ד"ישראל אורייתא וקוב"ה כולא חד", שלמעלה מכל תואר וגדר כו', למעלה גם מהדרגא הג' הנ"ל שמחבר גבול ובל"ג.

65 רמב"ם ריש הל' בית הבחירה.

66 בפירושו עה"ת ר"פ תרומה. וראה גם מ"ש

בפ' עקב י, ה.

67 תרומה כה, כב.

(* ולהעיר שמאחז"ל הנ"ל (שהמשכן הוא בשתי ידים) נאמר בלשון גדולים מעשה צדיקים ממעשה שמים וארץ".

התפלא על כך איך יכול להיות "ושכנתי בתוכם" בהמשכן למטה⁵⁵).

והכח לזה במשכן – בא מזה שמעשה המשכן הי' "בשתי ידים" (של הקב"ה), שנאמר⁵⁶ "מכון לשבתך פעלת ה' מקדש אד' כוננו ידיך"⁵⁷, גדולה "מעשה שמים וארץ" שנבראו ביד אחת ("בחד מעשה"⁵⁸), שנאמר⁵⁹ "אף ידי יסדה ארץ וימי טפחה שמים"⁵⁷:

הקב"ה ברא את העולם – מעשה שמים וארץ – באופן התחלקות בין שמים וארץ. לכן ברא אותו ביד אחת, עם ידים "נפרדות": שמים ברא ביד ימין ("ימיני טפחה שמים") וארץ ביד שמאל ("ידי יסדה ארץ"), "דיד היינו שמאל"⁵⁸), וכמארז"ל⁶⁰ "נטה ימינו וברא שמים נטה שמאלו וברא ארץ", שע"ז נפעל בעולם התחלקות הקוים דימין ושמאל⁶¹.

במשכן ומקדש הי' החידוש, ש"בחד מעשה" נעשה זה "בשתי ידים" (ימין ושמאל). ועפ"ז י"ל שהמשכת הקדושה במשכן היא דרגת ההמשכה מבחי גורל, שלגבי אין שום התחלקות דרגות וקוים דימין ושמאל, ז.א. המשכה מזכה "מקום" שכולל יחדיו את שני הענינים דימין ושמאל.

ובפרטיות – ישנם בזה שלשה ענינים⁶²: (א) יד שמאל (ארץ), גבול – ע"ד מילוי החסרון (כפרה), (ב) יד ימין (שמים), בלי גבול – קדושת המשכן ("ושכנתי בתוכם"⁶³), ובקדושת המשכן

55 במדב"ר פ"ב, ג.

56 בשלח טו, ז.

57 כתובות ה, סע"א ובהדא"ג מהרש"א שם.

וראה לקו"ת נשא כא, סע"א ואילך.

58 תוד"ה דאילו – כתובות שם.

59 ישע"י מה, יג.

60 ראה פד"ר"א פ"ח. זח"ל, א. ח"ב כ, א.

לז, א. פה, ב.

61 ראה גם המשך באתי לגני השי"ת פ"א.

62 ראה לקו"ת נשא שם.

ויש לומר בביאור הפלוגתא:

ספר הרמב"ם הוא "הלכות הלכות" 68. והיות שגדר ההלכה הוא – הציווי להאדם כיצד עליו להתנהג בעולם, לכן כותב הרמב"ם (בספר הלכות שלו) שעיקר ותכלית המשכן והמקדש בעבודת האדם (בעולם) הוא – הקרבת קרבנות לה', לקחת בהמות כו' ולהקריבן על המזבח.

משא"כ הרמב"ן בפירושו על התורה (שאינו ספר של הלכה), מפרש מהו העיקר במקדש מבחי' "ושכנתי בתוכם" (גילוי אלקות בעולם). ויומתק בזה שהרמב"ן הי' מקובל (בגלוי) ומבאר בפירושו עה"ת ענינים דפנימיות התורה בגלוי 69, שענינה קשור עם גילוי אלקות 70. ולכן הוא מפרש ש"עיקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה כו'".

עפ"ז נמצא שבמשכן ישנם שני ענינים הנ"ל (במחצית השקל): קרבנות לכפרה – פעולת המשכן בעולם (ע"ד יד שמאל בהמשכן עצמו), והארון (תורה) – המשכת קדושה (ע"ד יד ימין).

ובהיותו משכן אחד, מובן שהמשכן קשור עם דרגא שהיא למעלה משניהם, ולכן בכחו לחבר את שניהם, "שתי ידיים" בחד מעשה, כנ"ל.

ח. כיון שכל הענינים מקורם בתורה (כפי שהי' במשכן, שה"ונועדתי לך שם ודברתי אתך" כולל גם הציווי על הקרבת הקרבנות וכו' הי' "מעל הכפורת" 67, על הארון – תורה), מובן שגם בארון (תורה) עצמו ישנם (מעין) שני ענינים אלו – תורה כפי שהיא

קשורה עם המשכת הקדושה, והתחלקות קיום (דימין ושמאל), ועצם התורה – שלמעלה מסדר השתלשלות:

לאחרי הציווי על עשיית הארון ונתינת הלוחות לתוכו 71 – נאמר אודות הציווי על עשיית הכפורת 72, ולאח"ז חוזר (לכאורה) הפסוק שוב על הציווי דנתינת הלוחות בארון 73: "ונתת את הכפורת על הארון מלמעלה ואל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך".

מפשטות משמעות הכתוב יוצא שהלוחות היו על גבי הכפורת 74!

האזה"ח הק' 75 מבאר (בדרך רמז), שהפסוק בא לומר, "שהגם שהכפורת למעלה מן העדות שהם בתוך הארון למטה מהכפורת הם בבחינה למעלה ממנה, ולזה סדר נתינת העדות אחר הכפורת לומר זו למעלה מזו".

ויש לומר (בפנימיות הענינים), שבלוחות העדות ישנם שני ענינים:

(א) כפי שהם בתוך הארון, שזה מורה על הדרגא בתורה כפי שהיא קשורה עם המשכת הקדושה – סדר השתלשלות, ששם ישנו חילוק בין תורה (בתוך הארון) ומה שמחוץ לתורה (מחוץ לארון), ובכללות יותר – החילוק בין (תורה) קדושה (ימין) ועולם (שמאל), שבקדושה העבודה היא באופן ד"ימין מקרבת 76 (ביד חזקה) ועם עניני העולם סדר העבודה הוא באופן ד"שמאל דוחה 76 (ביד כהה), ושרש הענין הוא

(71) תרומה כה, י ואילך.

(72) שם, יז.

(73) שם, כא.

(74) יש גורסים בירושלמי (שקלים פ"ו ה"א), שטעמא דר"י שס"ל שהס"ת הי' מונח על צד הארון הוא מכתוב זה; אבל לפי פירוש הפשוט שכתוב זה קאי על הלוחות (ולא על הס"ת שנכתבה בסיום הארבעים שנה), אין לומר שהיו מנוחות על גבי הארון.

(75) עה"פ.

(76) ל' חז"ל – סוטה מז, א. סנהדרין קז, ב.

(68) כמ"ש בהקדמתו לס' היד.

(69) וראה מ"ש הרמב"ן בפתיחת פירושו עה"פ

בסופה. וראה סה"ש תש"ד ע' 54.

(70) וראה לקמן בפנים ס"ט.

הפירוש ב"תלת⁸⁶ קשרין⁸⁷ מתקשראן" (לא תרין), כיון שישנו הקשר ד"קוב"ה ישראל ואורייתא".

וי"ל שלמעלה מזה הוא כפי ש"קוב"ה ישראל ואורייתא כולא חד", כפי שתורה (אורייתא) היא "על" למעלה מהארון והכפורת (כמו הכרובים), שכל שלשת ה"דברים" נעשים מציאות אחת ממש, עד שאי אפשר בכלל לקרוא להם "דברים" ו"מציאות", כיון שזה למעלה מכל גדר ותואר, "שלילת החיוב ושלילת השלילה"⁸⁸, ויתירה מזה: שלילה גם מ"שלילת השלילה", ולמעלה גם מזה, אלא היות שאין בפינו לשון אחר להשתמש בו, אומר בלשון זה, ואומרים ש"קוב"ה ישראל ואורייתא" שקודם (ז.א. בדרגא למטה יותר) הי' ניכר שהם שלשה דברים באופן שניתן לקרוא להם "קוב"ה ישראל ואורייתא" – הנם באמת "כולא חד", חד באופן שאין שום התחלקות כלל, וגם לא שלילת ההתחלקות, ושלילת השלילה וכו'.

ומזה נמשך גם בעבודה דבני" בהתחלקות קוים (שמאל, ימין וימין שבימין שמחבר ימין ושמאל), עד בעולם (בחי' שמאל), בעובדין דחול שלהם (רוב זמן (בכמות) עבודתם ביום לשמש את קונו), שגם שם בני" הם "שותף להקב"ה במעשה בראשית"⁸⁹ (כדוגמת שני הכרובים, "ופניהם איש אל אחיו"⁹⁰), כך שהם מהפכים את כל מציאות העולם, וממשיכים שם מבחי' ימין, עד שבכל העולם – מורגש רק איך ש"קוב"ה ישראל ואורייתא כולא חד".

מכך שזה בא מהדרגא בתורה עצמה שקשורה עם קוים דימין ושמאל ("מימינו⁷⁷ אש דת למו"⁷⁸), מ"ע ומל"ת;

(ב) כפי שתורה היא למעלה אפילו (מהגבלת) הארון ("ואל הארון תתן את העדות" לאחר ש"ונתת את הכפורת על הארון מלמעלה"⁷³) – כפי שתורה היא לאמיתתה, דבר אחד עם הקב"ה ("אנא נפשי כתבית יהבית"⁷⁹), "אורייתא וקוב"ה כולא חד"⁸⁰, למעלה מהתחלקות קוים (דימין ושמאל), עד למעלה אפילו מאמירת "למעלה", כיון שזה גופא הוא כבר תואר (המורה על כך שיש למטה מה"למעלה"), וזה נותן כח שיוכלו לחבר את שתי הידים, ימין ושמאל, ולהמשיך מבחי' ימין (שמים) בשמאל (ארץ) גם מלשון ארציות), כפי שהוא נשאר במציאותו הוא – כיון שלגבי "דרגא" זו ימין ושמאל הם שוים.

ולהוסיף, ש"על ארון העדות" היו הכרובים (ש"מבין שני הכרובים" הי' ה"ונועדתי לך גוי"), שהם "דמות פרצוף תינוק"⁸¹, בצורת זכר ונקבה, "להודיע כמה ישראל חביבין לפני הקב"ה"⁸², שמורה על ההתקשרות עצמית בין הקב"ה ובני", שלמעלה מתורה⁸³ (העדות שבתוך הארון)⁸⁴, וכידוע⁸⁵

(77) ברכה לג, ב. – ובה עצמו ב' אופנים: כהכתב – ששניהם בחיבה אחת ("אשדת"), ובהקרי – ב' תיבות ("אש דת").

(78) ראה המשך תרס"ו ע' שסח. המשך תער"ב ה"א ע' שיו. ועוד.

(79) שבת קה, א – כגירסת העין יעקב.

(80) זוהר – הובא בתניא פ"ד. רפכ"ג. וראה זוהר ח"א כד, א. ח"ב ס, א. לקו"ז ת"ו (כא, ב). תכ"ב (סד, א). ועוד.

(81) פרש"י תרומה כה, יח.

(82) לשון הבחי' תרומה שם. וראה יומא נד, א.

(83) מחשבתן של ישראל קדמה לתורה (ב"ד פ"א, ד. תדבאר פ"ד. וראה לקו"ת שה"ש יט, ב"ג. המשך תרס"ו ד"ה וידבר גוי במדבר סיני. ובכ"מ).

(84) ראה לקו"ש חכ"ו ע' 180 ואילך.

(85) ראה סה"מ תרנ"ז ע' כז. לקו"ש ח"ח ע' 408.

(86) ראה זח"ג עג, א.

(87) דלא כהגירסא תלת דרגין. ראה סה"מ

הש"ת ע' 61 בהערות.

(88) המשך תרס"ו ע' קסח. וראה סה"ש

תשמ"ט ח"ב ע' 708 ואילך.

(89) ל' חז"ל – שבת קיט, ריש ע"ב.

(90) תרומה כה, ב.

(בהעלם). וכיון שכל הענינים בעולם עד למטה מטה (בהיפך הקדושה) שרשם בקדושה (אלא שלאחרי ריבוי השתלשלות ארוכה, ולאחרי הפסק וצמצום כו' ה"ז נמשך למטה) – י"ל, ששרש הענין דחלישות למעלה הוא ענין הגורל, ששם כל הענינים נמצאים בשוה (כנ"ל ס"ה).

וע"י הגילוי דתורת החסידות, עד באופן שזה חודר בפנימיותו של יהודי (יתפרנסון מיני⁹⁵), באופן שזה נעשה "דם ובשר כבשרו"⁹⁶ (כפי ששופכים לתוך פי בן המלך, אפילו כפי שהוא נמצא במצבו הוא אז), כפי שזה במיוחד – נפעלה התעוררות והתחזקות הכחות דבנ"י (בן המלך), ובשתי הקצוות (בדוגמת ענין הצדקה) – הן במילוי החסרון של כזה שצריך להגיע לכך, ובגילוי בחי' גורל שבתורה וגורל שבנשמה (עצם הנשמה) אצל כל יהודי, כולל גם אצל כזה שצריך התעוררות בפשטות (עד שזה מביא לכך שירים "וישתה" את הטיפות שמלכתחילה לא נכנסו בפיו), כמדובר לעיל (ס"ה), שהגילוי דבחי' גורל (שלמעלה מהשתלשלות) מתגלה במיוחד במצב דמילוי החסרון, אבל עכשיו (לאחרי שכבר ביטלו את הענינים הבלתי רצויים) – נפעל הגילוי דבחי' גורל במצב טוב, וטוב הנראה והנגלה.

והכח לפעול זאת בא מפנימיות התורה כפי שנתגלתה ע"י רבותינו נשיאינו, עד לעצם דפנימיות התורה, עד ה"דרגא" בתורה כפי שהיא למעלה מהארון, על הארון, שהיא "כולא חד" עם ישראל וקוב"ה,

ויש לומר, שעצם התורה שהיא למעלה גם מההתחלקות בין פנימיות

ט. ענין הבלי גבול בתורה עצמה הוא בכללות – פנימיות התורה נכידוע שפנימיות התורה הוא בבחי' בל"ג ונגלה תורה (בערך לפנימיות התורה) הוא בבחי' גבול⁹¹. ובפרטיות ישנן דרגות הנ"ל בפנימיות התורה עצמה, ובמיוחד כפי שזה נתגלה בדורות האחרונים בתורת החסידות, עד בתורת חסידות חב"ד.

ויובן זה ע"פ המשל הידוע מאדמו"ר הזקן על גילוי תורת החסידות⁹²: "מבן מלך שנחלה כו' שלא מצאו לו אלא תרופה אחת: לקחת את האבן היקרה הקבועה בכתר מלכותו של המלך, שבה תלוי כל היוקר דכתר המלך, לשחקה ולערבה במים, ולשפוך מתערובת זו לבין שפתיו של בן המלך, בתקוה שאולי תיכנס טיפה אחת לתוך פיו כו' ותציל את חייו – שכן הוא גם בנדו"ד, אשר פרסום רזי התורה (האבן היקרה שבכתר המלך) כדאי הוא להציל את חיי בן המלך, עם ישראל".

זאת אומרת, שמפני חושך הגלות נעשה מצב של התעלפות ר"ל⁹³, וע"י גילוי תורת החסידות ה"ז עורר וגילה את הכחות הפנימיים של בנ"י, והחי' אותם בחיות חדשה וכו'.

בענין ההתעלפות וחלישות ר"ל ישנם שני ענינים, מן הקצה אל הקצה: (א) חסרון בפשטות שצריכים למלאותו, (ב) חלש הוא גם מלשון גורל⁹⁴. ויש לומר השייכות: במצב של התעלפות וחלישות ר"ל נמצאים כל הכחות בשוה

91 ראה ד"ה ויהי בנסוע הארון תרס"ט. תרצ"ט. וראה סה"מ תשי"א ע' 193.

92 התמים ח"ב ע' מט [עב, א]. אגרות קודש אדמו"ר מוהר"י צ"ח ע' שכו ואילך. ועוד.

93 כת"י דא"ח ישן (לא נודע למי). וראה לקו"ש ח"ב ע' 516 ואילך. ועוד.

94 כמ"ש "חולש על גוים" (ישעי' יד, יב), "שהי' מטיל פור כו'" (שבת קמט, ב. וראה ערוך ערך חלש).

95 ל' התקו"ז ת"ז בסופו. וראה הקדמת המק"מ לספרו. כסא מלך לתקו"ז שם. ועוד.

96 ראה תניא פ"ה.

ואכילה ושת"י גשמית, והן ברוחניות – ע"י עצה טובה, לימוד תורה עם הזולת, וכיו"ב.

ועוד וגם זה עיקר – בנוגע לצדקתו של הקב"ה, כולל בגילוי פנימיות התורה (האבן יקרה בכתר המלך, מלך מלכי המלכים הקב"ה) – ע"י הוספה בלימוד פנימיות התורה, נוסף על הוספה בלימוד התורה בכלל, וכפי שנתגלתה בתורת החסידות, ותורת חסידות חב"ד, באופן דהבנה והשגה, שזה נכנס בו בפנימיות, עד שזה מתאחד אצלו ביחד עם נגלה דתורה.

ונוסף על הלימוד בעצמו – גם לעורר אחרים ללמוד (או ללמוד בעצמו אתם) פנימיות התורה, תורת החסידות. ויה"ר שע"י ההוספה בלימוד פנימיות התורה, נזכה תיכף ומיד לבוא עם תלמודו (דפנימיות התורה) בידו¹⁰⁰, ללמוד "תורה חדשה מאתי תצא", פנימיות התורה מפיו של דוד מלכא משיחא, שהוא ילמד את העם כולו¹⁰¹, כידוע¹⁰² שמישיח הוא מלך רוב, ומשפיע (צדקה) – כענינו של המלך – כל צרכי העם, ובאופן של כבוד, ולמעלה מכל מדידה והגבלה,

והרי המינוי דוד מלכא משיחא כבר הי', כמ"ש¹⁰³ "מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו", צריכה רק להיות קבלת מלכותו ע"י העם וההתקשרות בין המלך והעם בשלימות הגילוי – בגאולה האמיתית והשלמה, וכל זה יהי' תיכף ומיד ממש.

התורה ונגלה דתורה (כיון שפנימיות מורה שישנו חלק בתורה שהוא נגלה, לא כהפנימיות) – תורה אחת ממש, שהיא "חד" עם עצמות א"ס ב"ה.

ושלימות הגילוי בזה יהי' לע"ל, בגילוי "תורה חדשה מאתי תצא"⁹⁷. וי"ל שבלשון זה מרומזות דרגות הנ"ל: "תורה חדשה" מורה על דרגא בתורה שלמעלה וחדש לגבי תורה בזמן הזה⁹⁸, אבל זה גופא שנקראת בשם "חדשה" מורה על כך שהיא בערך למה שלפניו; למעלה מזה – "מאתי", מעצמותו ית'. אבל על זה אומרים עדיין "מאתי תצא", שמורה על כך ש"אתי" ו"תורה חדשה" (שבא ממנו באופן של יציאה) הם עדיין שני דברים. ולמעלה מזה – הוא כפי שתורה היא "כולא חד" ממש עם קוב"ה, כך שכלל אי אפשר לומר "מאתי תצא", כיון שאין שום "חוי"ן" שאליו ניתן "לצאת", כיון שהדבר היחידי שישנו הוא – "קוב"ה ישראל ואורייתא כולא חד". וזה גופא (בהיותו למעלה מכל הענינים, גם שלילת השלילה כו') נמשך ובכחו לחדור בדרגות שלמטה מזה שעליהם נאמר "תורה חדשה מאתי תצא".

י. ההוראה לפועל מכל האמור לעיל:

שבת פרשת שקלים ושבת מברכים אדר (שנקודתו היא פורים, קשור במיוחד עם צדקה, "משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאבינוים"⁹⁹) – צריכים לעורר אצל כאו"א להוסיף בנתינת הצדקה, הן בגשמיות – בממון גשמי,

100 פסחים נ, א. וש"נ. וראה לקו"ת ואתחנן ו, ג. שה"ש כב, ד. ובכ"מ. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 570 הערה 19.

101 לקו"ת צו ז, א. שער האמונה פ"ו.

102 סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך פ"ג.

103 תהלים פט, כא.

97 ישע"י נא, ד. ויק"ר פ"ג, ג.

98 וכמאחז"ל התורה שאדם לומד בומה"ז הכל הוא לגבי תורתו של משיח (קה"ר ספ"א. וראה שם רפ"ב).

99 אסתר ט, כב.